

УДК 378.015.62:656.2

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ПРОФІЛЮ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ

©Бондаренко Т. С¹, Агеєва О. О².

*Українська інженерно-педагогічна академія¹
Люботинський професійний ліцей залізничного транспорту*

Інформація про авторів

Бондаренко Тетяна Сергіївна: ORCID: 0000-0001-9879-0319; bondarenko_tc@uipa.edu.ua; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри Інформаційних комп'ютерних та поліграфічних технологій; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна.

Агеєва Ольга Олександрівна: ORCID: 0000-0002-0140-3798; lplztd@gmail.com; директор; Люботинський професійний ліцей залізничного транспорту; вул. Шевченка 130, м. Люботин, Харківська обл., 62433, Україна.

У статті розглянуто сучасний стан розвитку моніторингу у сфері професійної підготовки кваліфікованих робітників. Проаналізовано напрями досліджень у сфері моніторингу професійно-технічної освіти. Практичний стан розвитку моніторингу розглянуто на двох рівнях: зовнішньому, який зорієнтовано на соціальний простір освітнього закладу і ринок освітніх послуг, і внутрішньому, який спрямовано на дослідження і розвиток освітнього середовища навчального закладу. Наведено приклад комплексного моніторингу освітньої та виробничої діяльності ЗП (ПТ) О за кількісними показниками статистичних, соціологічних та інших досліджень на основі методики комплексного моніторингу якості ПТО.

На основі здійсненого аналізу актуалізується потреба в розробці теоретичних підходів до розробки та впровадження моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю. Авторами окреслено коло задач, які необхідно вирішити при розробленні та впровадженні зазначеного виду моніторингу з урахуванням специфіки підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю.

Ключові слова: моніторинг, зовнішній моніторинг, професійна освіта, якість професійної підготовки, кваліфіковані робітники

Бондаренко Т.С., Агеєва О.О. «Мониторинг качества профессиональной подготовки квалифицированных рабочих железнодорожного профиля: состояние и проблемы организации»

В статье рассмотрено современное состояние развития мониторинга в сфере профессиональной подготовки квалифицированных рабочих. Проанализированы направления исследований в области мониторинга профессионально-технического образования. Практическое состояние мониторинга рассмотрено на двух уровнях: внешнем, который ориентирован на социальное пространство образовательного учреждения и рынок образовательных услуг, и внутреннем, направленным на исследование и развитие образовательной среды учебного заведения. Приведен пример комплексного мониторинга образовательной и производственной деятельности ЗП (ПТ) О по количественным показателям статистических, социологических и других исследований на основе методики комплексного мониторинга качества ПТО.

На основе проведенного анализа актуализируется потребность в разработке теоретических подходов к разработке и внедрению мониторинга качества профессиональной подготовки квалифицированных рабочих железнодорожного профиля. Авторами очерчен круг задач, которые необходимо решить при разработке и внедрении мониторинга качества профессиональной подготовки квалифицированных рабочих железнодорожного профиля с учетом специфики их подготовки.

Ключевые слова: мониторинг, внешний мониторинг, профессиональное образование, качество профессиональной подготовки, квалифицированные рабочие

T.Bondarenko, O.Ageeva "Vocational training quality for skilled workers of railway profile: state and problems of organization"

The article deals with the current state of the development of monitoring in the field of vocational training of qualified workers. The directions of research in the field of monitoring of vocational education are analyzed, examples of the use of monitoring systems at different levels of the functioning of the system of vocational education are given. The authors outline the range of tasks that need to be addressed when developing and implementing the process of monitoring the quality of vocational training of qualified workers of the railway profile, taking into account the specifics of their training.

The practical state of monitoring the development is considered at two levels: the external, which is oriented towards the social space of the educational institution and the market of educational services, and the internal one, which is aimed at researching and developing the educational environment of the educational institution. The example of complex monitoring of educational and industrial activity of vocational education establishments is given. It is based on the methodology of integrated monitoring of the quality of vocational education and training, according to the quantitative indicators of statistical, sociological and other types of research.

Keywords: monitoring, external monitoring, vocational education, quality of vocational training, qualified workers.

Постановка проблеми. Створення та розвиток швидкісного та високошвидкісного руху пасажирських поїздів, оновлення та розвиток якісних характеристик рухомого складу, розвиток прогресивних технологій ремонту – всі ці кардинальні зміни в галузі залізничного транспорту України вимагають постійного підвищення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників залізничного профілю, готових працювати в умовах безперервного оновлення техніки й технологій з урахуванням світових тенденцій, здатних творчо мислити і орієнтуватися в суміжних галузях діяльності, соціально та професійно мобільних, конкурентоспроможних на вітчизняному й міжнародному ринках праці.

Вирішення цих завдань неможливе без формування системи збору, аналізу та подання інформації, яка адекватно відображає стан професійної підготовки на всіх етапах. Одним зі шляхів розв'язання проблеми є розробка та впровадження моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю.

Щоб окреслити коло проблем, які необхідно вирішити в ході впровадження системи моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованого робітника залізничного профілю, необхідно розглянути сучасний стан розвитку моніторингу у сфері професійної підготовки кваліфікованих робітників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Моніторинг, як інструмент аналізу та складова управління якістю професійної підготовки, широко використовується в освітньому просторі. Дослідженню різнопланових аспектів моніторингу якості освіти присвячені роботи багатьох українських науковців, серед яких необхідно відзначити В. Вікторова, А. Денисенко, В. Зайчука, О. Коберника, О. Локшину, Т. Лукіну, О. Ляшенка, О. Матвієнко, Є. Хрикова, Г. Цехмістрову та ін.

Учені й педагоги-практики розглядають моніторинг як різнопланове та багатогранне явище. Наприклад, П. Анісімов, В. Зуєв, О. Майоров, Л. Шибасєва розглядають моніторинг як засіб удосконалення системи інформаційного забезпечення управління освітою; А. Галаган, В. Качерманьян, А. Савельєв, Л. Семушина – як шлях підвищення ефективності стратегічного планування розвитку вищої професійної освіти; А. Орлов трактує моніторинг у контексті підвищення якості управлінських рішень і при здійсненні педагогічних інновацій; В. Кальней, Н. Михайлова, Н. Селєзньова використовують моніторинг як засіб оцінки якості освіти; М. Гузаїров, І. Єлісеєв, А. Сапронов розглядають моніторинг як

інформаційну основу в системі оцінювання й управління якістю освіти на регіональному рівні; І. Вавілова, Л. Виноградова, С. Горбатков, В. Лукманов, Т. Макарова, Е. Мухортова, Н. Нікітін, Г. Скок – на рівні вищого навчального закладу, окремого педагога чи студента.

Значні успіхи в теоретичній розробці моніторингових технологій та їх практичному застосуванні досягнуті у сфері освітньої діяльності вищих навчальних закладів. Серед дослідників цього напрямку використання моніторингу слід відзначити вітчизняних та зарубіжних учених О. Белкіну, Н. Байдацьку, В. Гончаренко, В. Жаворонкова, В. Кальней, Г. Красильникову, Л. Коробович, Л. Качалову, Н. Кулеміна, О. Мітіну, Л. Назарову, А. Пульбере, С. Сіліну, Е. Радачинську, С. Фоменко, С. Шишова та ін.

Слід відзначити також підвищену увагу науковців до проблем використання моніторингу в діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Тут серед дослідників цього напрямку використання моніторингу слід відзначити О. Білик, С. Бабінець, Л. Кашкар'ову, О. Майорова, З. Рябову, С. Фоменко, С. Хохлову та ін.

Аналіз стану дослідження проблеми моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю почнемо з розгляду дисертаційних досліджень, як найбільш послідовних, систематизованих та повних за охопленням проблеми.

Нами було проаналізовано дисертаційні дослідження вітчизняних науковців та науковців близького зарубіжжя за період із 2005 по 2016 рр. Результати аналізу засвідчили сталий інтерес вітчизняних науковців до проблеми моніторингу в освіті: з 2005 року кожен рік було захищено по 8 – 10 дисертаційних робіт, у яких вирішувалися різноманітні проблеми моніторингових досліджень.

Загальна кількість дисертаційних досліджень із проблеми моніторингу за ці роки складає 101 роботу. У переважній кількості робіт (71 робота) проблема моніторингу розглядається як допоміжний засіб вирішення задач дисертаційних досліджень.

Роботи, в яких проблема моніторингу вирішується як одне з основних завдань дослідження (30 робіт), розподілені за системами освіти таким чином: 22 роботи (73%) присвячені розробці проблем моніторингу у ЗВО і 8 робіт (23%) - розробці проблем моніторингу в загальноосвітніх навчальних закладах. Тобто проблема моніторингу в системі професійно-технічної освіти залишилася поза увагою дисертаційних досліджень.

Аналогічна ситуація спостерігається і в полі дисертаційних досліджень науковців Білорусії та Росії. У роботах російських учених проблема оцінки і моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників за зазначений період також не знайшла відображення. В окремих дисертаційних дослідженнях розглядаються проблеми середньої професійної освіти або розглядаються проблеми початкової професійної освіти, які стосуються діяльності педагогів у системі професійної освіти або оцінки загальноосвітньої підготовки учнів професійного ліцею, або комплексної системи контролю якості освіти у професійному ліцеї.

Дослідження білоруських учених у рамках педагогічної спеціальності 13.00.08 - Теорія і методика професійної освіти стосуються в основному професійної діяльності майбутніх учителів, а роботи, в яких розглядаються проблеми професійної підготовки кадрів для промислового виробництва, стосуються освітнього процесу у ЗВО.

Розглянемо розподілення дисертаційних робіт вітчизняних науковців, у яких проблема моніторингу вирішується як одне з основних завдань дослідження, за напрямками дослідження. З 30 виділених нами робіт 13 робіт (43%) присвячені розв'язанню різноманітних проблем моніторингу якості освіти. Всі ці роботи мають певну цінність із точки зору розуміння проблеми моніторингу якості професійної підготовки, проте з огляду на специфіку професійної підготовки кваліфікованих робітників, яка схарактеризована в роботі [1], необхідно провести якісно інше дослідження цієї проблеми.

Серед досліджень стану та проблем моніторингу у сфері професійно-технічної освіти, результати яких відображено у наукових публікаціях, можна виділити такі напрямки:

моніторинг як інструмент оцінювання ефективності діяльності професійно-технічного навчального закладу;

- моніторинг якості освіти учнів у професійно-технічних навчальних закладах;
- моніторинг ринку праці та працевлаштування випускників ЗП (ПТ) О;
- моніторинг як об'єкт впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Моніторинг, як складова технології оцінювання ефективності діяльності професійно-технічного навчального закладу, розглядається в роботах [2, 3].

Аналіз основних засобів і технологій моніторингу якості змісту та засвоєння навчальних дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах України та перспективи їх розвитку, важливість моніторингу як невід'ємної частини керування навчально-виховним процесом наведено в статті [4].

О. Язиков у роботі [5] розглядає моніторинг якості професійно-технічної освіти (ПТО) як складову інформаційного та управлінського забезпечення системи ПТО. Він визначає цей вид моніторингу як систематичну та регулярну процедуру збору даних щодо:

- важливих освітніх аспектів на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- реального стану освітньої системи в будь-який момент;
- визначення головних чинників ефективної діяльності освітньої системи та її подальшого розвитку;
- створення інформаційно-аналітичної бази для прийняття відповідних управлінських рішень та формування освітньої політики на певному рівні.

У роботах І. Гириловської [6-7] обґрунтовується необхідність розробки системи внутрішнього оцінювання якості освіти в ЗП (ПТ) О для підвищення якості професійно-технічної освіти в цілому. При цьому ця система повинна спрямовуватися на оцінювання якості освіти за показниками кінцевого результату діяльності навчальних закладів, а саме: професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Оцінювання професійної підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів пропонується здійснювати через моніторинг п'яти її складових (інтелектуальної, діяльнісної, професійно важливих якостей, комунікативної, рефлексивної). На думку автора, процес проведення моніторингу якості професійно-технічної освіти передбачає особливі підходи до методів оброблення і форм подавання отриманої інформації. Найбільш ефективним, з точки зору І. Гириловської, є кваліметричний підхід у здійсненні вимірювань у моніторингових процедурах. Застосування факторно-критеріальної моделі забезпечує встановлення показників стану освітнього процесу, що розкривають особливості його розвитку і корекції на всіх рівнях управлінської системи професійно-технічної освіти.

Проблеми моніторингу ринку праці та працевлаштування випускників ЗП (ПТ) О розглядаються в роботах [8-10].

У монографії [8] розглядаються проблеми моніторингу професійних досягнень випускників ЗП (ПТ) О, викладено технології, процеси та механізми відстеження фахового успіху випускників професійних навчальних закладів на основі використання моделі відслідковування закріплення випускників коледжів Канади на регіональних ринках праці, наведено форми соціального партнерства колективів навчальних закладів професійної освіти та роботодавців.

У роботі [9] автор пропонує методичні підходи щодо розв'язання проблеми співвідношення попиту і пропозицій у кваліфікованих робітниках на ринку праці шляхом системного моніторингу працевлаштування випускників із подальшим закріпленням на робочих місцях та розкриває важливість цього процесу для виявлення сильних та слабких сторін у підготовці кваліфікованих робітників.

Л. Сергеева [10], розглядаючи проблему прогнозування розвитку ринку праці як інструмент діалогу професійних навчальних закладів із соціальними партнерами, відмічає переваги та недоліки традиційних методів моніторингу ринку праці, перераховує технологічні етапи прогнозування ринку праці та пропонує створити незалежну державну інституцію для моніторингу стану ринку праці та прогнозування його розвитку.

Моніторинг, як об'єкт впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, розглядається в роботах [11, 12].

Л. Кубська, розглядаючи стан і перспективи використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні ЗП (ПТ) О визначає можливості оптимізувати процес обміну інформацією і зменшити обсяг роботи адміністратора системи освіти за рахунок впровадження моніторингу навчальних досягнень учнів і кадрового потенціалу.

У роботі Савченко І. описано результати автоматизації процесів моніторингу ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів м. Києва та формування необхідних інформаційно-аналітичних ресурсів для прийняття ефективних рішень, що створює принципово нові підходи до організації управлінської діяльності, сприяє формуванню гнучкої системи інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління різних рівнів.

Мета статті на основі аналізу стану та проблем організації моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю окреслити коло задач, які необхідно вирішити при розробленні та впровадженні моніторингу якості їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Практичний стан організації моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю розглянемо з урахуванням видів моніторингу.

У науковій літературі виділяють такі види моніторингу, як внутрішній і зовнішній (П.Макгі, Т.Олендр, І.Шимків тощо). Внутрішній моніторинг є передумовою розвитку навчального закладу й основою децентралізованих вимірювань процесуальних і демонстративних ознак. Особливістю цього виду моніторингу є те, що це універсальний інструмент забезпечення високих показників якості та підтвердження позитивної динаміки, а також своєчасного попередження, у разі необхідності, про можливі небажані події.

Проведення зовнішнього моніторингу забезпечується управлінськими структурами освіти або незалежними спеціальними установами найчастіше для отримання статистично значущої достовірної інформації.

Враховуючи те, що моніторинг якості освіти може бути зовнішнім (зорієтованим на соціальний простір освітнього закладу і ринок освітніх послуг) і внутрішнім (спрямованим на дослідження і розвиток освітнього середовища навчального закладу) розглянемо спочатку стан організації зовнішнього моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників. Розгляд стану зовнішнього моніторингу почнемо з рівня Міністерства освіти і науки України.

За поданням Міністерства освіти і науки України постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1095 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. № 533) було затверджено порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти. Згідно з цим порядком, моніторинг якості освіти проводиться з метою отримання об'єктивних даних про якість освіти, забезпечення органів державної влади, громадськості відповідною статистичною та аналітичною інформацією. Проте всі ці заходи стосуються процедури зовнішнього незалежного оцінювання і не мають відношення до системи професійно-технічної освіти.

Як елемент зовнішнього моніторингу стану професійно-технічної освіти можна розглядати збір інформації в ЗП (ПТ) О за показниками державної статистичної звітності з питань професійно-технічної освіти, які затверджено наказом Державного комітету статистики України та Міністерства освіти і науки України за N 259/364 від 03.08.2000 р. [13].

Ці форми затверджено з метою вдосконалення державної статистичної звітності та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів.

До переліку форм, які щорічно подаються закладами професійно-технічної освіти, входять: "Звіт професійно-технічного навчального закладу про підсумки роботи" та "Звіт професійно-технічного навчального закладу про приймання учнів та слухачів".

Звіт професійно-технічного навчального закладу про підсумки роботи за навчальний рік включає дані про рух контингенту учнів, слухачів протягом навчального року, підсумки випуску та працевлаштування, випуск за професіями, спеціальностями, спеціалізаціями, відомості про навчально-матеріальну базу та працівників закладу.

На початку 10-х років нашого століття за сприяння департаменту професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки України та підтримки Академії педагогічних наук України (далі АПН України) в рамках роботи проекту ТАСІС «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні» була здійснена спроба вирішити проблему підвищення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників шляхом створення інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою.

Одним із системних кроків у цьому напрямі було створення в структурі Інституту професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» та шести регіональних інформаційно-аналітичних центрів на базі обласних навчально-методичних кабінетів професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки України.

За результатами роботи лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» було розроблено методичні рекомендації з моніторингу розвитку професійно-технічної освіти [3] та створена інформаційно-аналітична система (ІАС) ПРОФТЕХ, що функціонувала як веб-ресурс, доступ до якого здійснювався вільно в мережі Інтернет за адресою <http://www.proftechinfo.org.ua>.

У методичних рекомендаціях із моніторингу розвитку професійно-технічної освіти сформульовані наукові засади моніторингу розвитку системи ПТО в Україні: концептуальні основи організації моніторингу регіональних систем ПТО, прогнозування розвитку ПТО в умовах ринку праці, інтегральна оцінка функціонування ЗП (ПТ) О, науково обґрунтована методика прогнозування надходження контингенту до ЗП (ПТ) О з урахуванням демографічної ситуації та інфраструктури регіону. Там же запропонована методика проведення моніторингу розвитку системи ПТО на основі рейтингового оцінювання системи ПТО за показниками якості, доступності, ефективності ПТО в галузево-територіальному розрізі та методика маркетингу освітніх послуг у сфері ПТО засобами сайтів і відкритих портальних структур.

Розроблення ІАС «ПРОФТЕХ» було спрямовано на формування відкритого, доступного інформаційного банку даних для забезпечення органів управління ПТО, професійно-технічних навчальних закладів, наукових установ, роботодавців, абітурієнтів даними моніторингу про стан і тенденції розвитку ринку освітніх послуг професійно-технічної освіти. Ці дані необхідні для поліпшення якості підготовки кваліфікованих робітників і прийняття ефективних управлінських рішень. Функціональність ІАС «ПРОФТЕХ» дозволяла: розраховувати індикатори ефективної діяльності навчального закладу (працевлаштування, педагогічні кадри, фінансування, матеріально-технічна база, навчально-методичне забезпечення, результативність навчання, доступність ПТО) на основі введених показників ЗП (ПТ) О; формувати аналітичні звіти для трьох рівнів управління (всеукраїнський, регіональний та ЗП (ПТ) О) за допомогою мобільного конструктора і візуалізувати їх діаграмами; здійснювати оперативний пошук за параметрами фільтру паспорту ЗП (ПТ) О; моніторити регіональну мережу ЗП (ПТ) О та контролювати ліцензійну діяльність ЗП (ПТ) О; аналізувати індикатори в галузевому розрізі й часовій динаміці.

Проведення експериментальної апробації інформаційно-аналітичної системи «ПРОФТЕХ» довело результативність використання автоматизованих систем моніторингу для аналізу ефективності діяльності ЗП (ПТ) О.

Проте, незважаючи на позитивні результати проведення експериментальної апробації інформаційно-аналітичної системи «ПРОФТЕХ», ця система не була доведена до

промислової експлуатації і зараз доступ до сайту з відповідним веб-ресурсом за адресою <http://www.proftechinfo.org.ua> заблоковано.

На наш погляд, однією з основних причин, з яких моніторинг розвитку професійно-технічної освіти на базі інформаційно-аналітичної системи «ПРОФТЕХ» не було впроваджено в життя, була відсутність належної нормативно-правової бази відповідного моніторингу, а також відсутність його організаційного та ресурсного забезпечення.

Хронологія формування нормативно-правової бази моніторингу якості професійної підготовки в Україні за період 1991–2014 років наведена в роботі [14]. Проведений аналіз свідчить, що з 1991 р. і дотепер низкою нормативно-правових документів (укази президента, постанови Кабінету Міністрів, акти Міністерства освіти і науки, місцевих органів виконавчої влади і органів самоврядування) в Україні в основному сформована нормативно-правова база моніторингу якості освіти.

Проте, як і у випадку з дисертаційними дослідженнями, в документах нормативно-правової бази моніторингу якості професійної підготовки в Україні основна увага приділяється системам вищої та загальної освіти, а професійно-технічна освіта якщо і згадується в окремих документах, то лише на рівні загальних фраз.

Аналогічна ситуація спостерігається й у зовнішньому моніторингу на рівні Департаментів науки і освіти обласних державних адміністрацій. Наприклад, у освітньому проекті «Моніторинг якості освіти в харківському регіоні» Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, який розміщено на веб-ресурсі <https://dniokh.gov.ua/?p=37399>, об'єкти моніторингу в регіоні визначені на рівні загальноосвітніх навчальних закладів.

Розглянемо ситуацію з зовнішнім моніторингом на наступному рівні - рівні науково-методичних центрів професійно-технічної освіти (НМЦ ПТО). Характерна особливість цієї ситуації – відсутність системності та систематичності спостережень, що є ключовою ознакою моніторингових досліджень.

Розглянемо в якості прикладу хід моніторингових досліджень у навчально-методичному кабінеті в Київській області. На офіційному сайті методичного кабінету в розділі Моніторинг якості освіти (<http://oblpto.in.ua/innovac/monitoringovo-analitichna-diyalnist/monitoring-yakosti-osviti>) всі заходи згруповано по роках. Аналіз змісту сайту в розділі Моніторинг якості освіти показав, що кожен рік перелік заходів, на які спрямовано моніторингові дослідження, змінюється. Наприклад, за 2017 рік цей перелік включає:

- впровадження перспективного педагогічного досвіду у ЗП (ПТ) О: результати моніторингу 2016/2017 навчального року;
 - кадрове забезпечення педагогічними працівниками закладів професійно-технічної освіти – 2017;
 - моніторинг національно-патріотичного виховання на сайтах закладів професійно-технічної освіти Київської області.
- Заходи з моніторингу за 2016 рік:
- кількісно-якісний склад та атестація педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів – 2016;
 - державна підсумкова атестація учнів ЗП (ПТ) О: результати 2015/2016 навчального року;
 - рейтинг веб-сайтів ЗП (ПТ) О через призму відображення методичної роботи 2016.

Тобто в даному випадку зміна переліку об'єктів моніторингу по роках порушує характерні ознаки моніторингу [15]: тривалість і регулярність відстеження стану об'єкта або процесу за певними критеріями та регулярна реєстрація даних про об'єкт на інтервалах часу, які нерозривно примикають один до одного і протягом яких значення даних істотно не змінюються.

У деяких НМЦ ПТО України взагалі не ведуться роботи в цьому напрямку: на офіційних сайтах Вінницької, Волинської, Житомирської та ряду інших областей відсутня інформація про проведення моніторингових досліджень, на сайті НМЦ ПТО

Дніпропетровської області на сторінці Моніторинг якості освіти розміщено протоколи засідань журі обласних конкурсів творчих робіт, оцінки і рейтинги учасників обласних конкурсів, аналіз результатів різноманітних конкурсів і т. п.

У навчально-методичному центрі професійно-технічної освіти Закарпатської області створено інформаційно-аналітичний кабінет, основною метою діяльності якого є створення інформаційного ресурсу щодо покращення якості прийняття оперативних, ефективних управлінських рішень у системі ПТО на національному та регіональному рівнях у рамках децентралізації і забезпечення інформаційних потреб працівників ПТО. У офіційній інформації на сайті зазначено, що працівники кабінету здійснюють збір та аналіз інформації з потреб ринку праці, демографічної ситуації, різноманітні моніторингові та статистичні дослідження, організують та координують проведення семінарів, конференцій, інших масових заходів, забезпечують інформаційний супровід діяльності професійно-технічної освіти області. Однак на сторінці Моніторингово-аналітичні дослідження міститься тільки інформація про навчальні досягнення та якість знань учнів закладів професійно-технічної освіти, аналіз результатів гурткової роботи в ЗП (ПТ) О, аналіз результативності участі ЗП (ПТ) О в олімпіадах та конкурсах фахової майстерності і т. п.

Позитивним прикладом комплексного моніторингу освітньої та виробничої діяльності ЗП (ПТ) О за кількісними показниками (в абсолютному та відносному виразі) статистичних, соціологічних та інших досліджень є методика комплексного моніторингу якості ПТО, яка розроблена НМЦ ПТО Харківській області [5].

У цій методиці всі кількісні показники поділені на 9 блоків:

1. Кадрове забезпечення ЗП (ПТ) О.
2. Фінансово-господарча діяльність ЗП (ПТ) О.
3. Матеріально-технічне забезпечення ЗП (ПТ) О.
4. Інформаційно-методичне забезпечення ЗП (ПТ) О.
5. Стан діяльності з охорони праці.
6. Інформатизація та комп'ютеризація ЗП (ПТ) О.
7. Контингент учнів ЗП (ПТ) О.
8. Виробнича діяльність навчальних господарств ЗП (ПТ) О.
9. Якість і результативність навчально-виробничого та навчально-виховного процесів

в ЗП (ПТ) О.

Для кожного з показників визначені абсолютні та відносні одиниці виміру. Наприклад, відносний показник (відсоток) може визначатися від потреб, від загальної кількості, від запланованого тощо. Також для кожного з показників визначається відповідальний за збір даних та періодичність досліджень. Для кожного показника за результатами досліджень протягом певного періоду можна відстежити його динаміку, зробити констатуючий або порівняльний (відповідність-невідповідність еталону, виявлення динаміки, порівняння з іншими об'єктами, виявлення кореляцій) аналіз.

Тобто такий підхід дозволяє зробити висновки щодо реального стану освітньої системи, яка вивчається, перспектив її розвитку при максимальній об'єктивності досліджень.

На офіційному сайті НМЦ ПТО Харківській області розміщені результати моніторингових досліджень за такими напрямками: Моніторинг якості освіти, рівня вихованості учнів; Моніторинг кадрового забезпечення, підвищення кваліфікації, атестації педагогічних працівників; Моніторинг ринку праці; Моніторинг стану книгозабезпеченості; Моніторинг стану інформатизації навчально-виховного процесу; Результати онлайн-анкетування.

Розділ "Моніторинг якості освіти, рівня вихованості учнів" містить такі результати: Моніторинг стану бібліотечної роботи; Моніторинг рівня навчальних досягнень (вхідне, вихідне діагностування); Моніторинг рівня навчальних досягнень (олімпіади); Моніторинг структури кадрів ЗП (ПТ) О; Моніторинг стану та результативності виховної роботи; Моніторинг стану роботи лабораторії професійно-практичної підготовки в ЗП (ПТ) О;

Моніторинг стану психологічної та соціальної служби; Моніторинг стану викладання предметів загальноосвітньої підготовки.

Тобто питання моніторингу професійної підготовки кваліфікованих робітників вирішуються у цих дослідженнях тільки фрагментарно й опосередковано (моніторинг рівня навчальних досягнень, моніторинг стану роботи лабораторії професійно-практичної підготовки і т.п.).

Розглянемо ситуацію з внутрішнім моніторингом у закладах професійно-технічної освіти. Результати дослідження проблеми моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у сфері професійно-технічної освіти представлені в роботі І. Гириловської [7]. У цій роботі досліджено існуючі у професійно-технічних навчальних закладах системи внутрішнього оцінювання підготовки випускників до трудової діяльності; здійснено аналіз отриманих результатів; виділено основні складові професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників як об'єктів моніторингу.

З метою з'ясування сучасного стану моніторингу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП (ПТ) О лабораторією дистанційного професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України був проведений констатувальний експеримент, що охопив 81 навчальний заклад Вінницької, Дніпропетровської та Львівської областей. Учасниками анкетування виступили заступники директорів із навчально-виробничої роботи ЗП (ПТ) О. На питання «Чи вважаєте Ви за потрібне проводити моніторинг якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників?» та «Чи вважаєте Ви, що, незалежно від можливого зовнішнього оцінювання, навчальний заклад самостійно повинен проводити й внутрішній моніторинг якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників?» 100% респондентів відповіли «так», що підтверджує актуальність проведення в ЗП (ПТ) О моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Значна частина опитуваних (88%) вважає, що в їхньому навчальному закладі існує певна система внутрішнього оцінювання якості професійної підготовки випускників. При цьому на питання «Чи задовольняє Вас система внутрішнього оцінювання, що існує у Вашому навчальному закладі?» позитивно відповіли лише 55%. Водночас, на пропозицію «Чи запровадив би ваш навчальний заклад систему внутрішнього моніторингу якості професійної підготовки випускників, якщо Вам надали б для цього чіткі інструкції, рекомендації, матеріали?» 85% відповіли «так», 15% відповіли «в певній мірі». Аналіз відповідей респондентів вказує на потребу у створенні сучасної системи внутрішнього моніторингу якості професійної підготовки випускників ЗП (ПТ) О.

Розглянемо ситуацію зі станом внутрішнього моніторингу безпосередньо у ЗП (ПТ) О залізничного профілю. На цьому рівні моніторингові дослідження обмежуються в основному тільки збором даних для формування річних звітів. У окремих ЗП (ПТ) О залізничного профілю ведуться дослідження, які можуть бути схарактеризовані як моніторингові (прогнозування перспективи розвитку ЗП (ПТ) О згідно з новими напрямками підготовки працівників та нових технологій навчання, аналіз соціального замовлення на підготовку робітничих кадрів; діагностика, спостереження, анкетування, бесіди, експертна оцінка, аналіз результатів діяльності педагогічних кадрів, аналіз успішності учнів і т. і.), проте ці дослідження мають несистематичний та фрагментарний характер. Результати цих досліджень розміщуються на сайтах окремих ЗП (ПТ) О у вигляді річних звітів, але без порівняльного аналізу стану та перспектив розвитку професійної підготовки.

Висновки. Підсумовуючи результати аналізу, ми можемо констатувати таке:

- аналіз стану дослідження проблеми організації моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю показав, що проблема моніторингу в системі професійно-технічної освіти залишилася поза полем дисертаційних досліджень вітчизняних науковців та науковців близького зарубіжжя;

- у наукових публікаціях обговорюються окремі проблеми організації моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників, всі ці роботи мають певну цінність із точки зору розуміння проблеми моніторингу якості професійної підготовки, проте з огляду на специфіку професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю необхідно провести якісно інше дослідження проблеми;

- практичний стан організації моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю на зовнішньому рівні характеризується окремими спробами організації моніторингу регіональних систем ПТО, прогнозування розвитку ПТО в умовах ринку праці, інтегральної оцінки функціонування ЗП (ПТ) О. Проте ці спроби або не знайшли належного продовження через відсутність організаційного та ресурсного забезпечення і належної нормативно-правової бази відповідного моніторингу (створення в лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» Інституту професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України інформаційно-аналітичної системи ПРОФТЕХ із метою моніторингу розвитку професійно-технічної освіти), або так і залишилися окремими спробами на рівні окремих структурних підрозділів сфери профтехосвіти без належного аналізу результатів та розповсюдження позитивного досвіду (як, наприклад, комплексний моніторинг освітньої та виробничої діяльності ЗП (ПТ) О у НМЦ ПТО Харківській області);

- аналіз практичного стану організації моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю на внутрішньому рівні показав відсутність системного підходу до проблеми збору, аналізу та подання інформації, яка адекватно відображає стан їх професійної підготовки на всіх етапах.

Перспективи подальших досліджень. Таким чином, на основі здійсненого аналізу практичного стану організації моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю актуалізується потреба в розробці теоретичних підходів до розробки та впровадження моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю.

Зважаючи на зазначене, загострюється проблема у визначенні критеріїв, показників і засобів діагностики кваліметричного оцінювання рівнів формування професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю, розробленні й теоретичному обґрунтуванні моделі моніторингу якості професійної підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю, розробленні нормативно-методичного комплексу для забезпечення впровадження та ефективного функціонування системи моніторингу якості підготовки кваліфікованих робітників залізничного профілю.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Т. С. Особливості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників залізничного транспорту / Т. С. Бондаренко, О. О. Агєєва // Професійно-технічна освіта. – 2016. – № 1. – С. 14-18.
2. Сергєєва Л. М. Технологія оцінювання ефективності діяльності професійно-технічного навчального закладу / Л. М. Сергєєва // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – № 34. – С. 307-315.
3. Моніторинг розвитку професійно-технічної освіти: метод. рек. / [Т. Волкова, В. Ягупов, І. Савченко та ін.]. – Київ : Інститут ПТО НАПНУ, 2011. – 196 с.
4. Бирка М. Ф. Моніторинг якості освіти учнів у професійно-технічних навчальних закладах / М. Ф. Бирка // Вища освіта України. – 2008. – Тематичний вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – С. 19-23.
5. Язиков О. І. Моніторинг якості професійно-технічної освіти як складова інформаційного та управлінського забезпечення системи ПТО / О. І. Язиков // Професійна освіта: теорія і практика. – 2006. – № 1. – С. 106-121.
6. Гириловська І. В. Моніторинг професійно-технічної освіти в сучасних умовах / І. В. Гириловська // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Сер.: Професійна педагогіка. – 2015. – № 9. – С. 59-64.

7. Гириловська І. В. Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах / І. В. Гириловська // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2015. – № 2. – С. 134-141.

8. Сергеева Л. Моніторинг професійних досягнень випускників ПТНЗ / Л. Сергеева. – Київ : Шкільний світ, 2017. – 136 с.

9. Величко Н. Збалансування попиту і пропозицій на ринку праці у кваліфікованих робітниках шляхом моніторингу працевлаштування випускників ПТНЗ / Н. О. Величко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2011. – № 28. – С. 154-159.

10. Сергеева Л. Прогнозування розвитку ринку праці як інструмент діалогу професійних навчальних закладів із соціальними партнерами / Л. Сергеева // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 6. – С. 235-242.

11. Кубська Л. І. Стан і перспективи використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні ПТНЗ / Л. І. Кубська // Педагогіка і психологія професійної освіти: науковий пошук, проблеми, перспективи. – Львів : ЛНПЦ, 2013. – С. 94-95.

12. Савченко І. М. Інформаційно-аналітична система «ПРОФТЕХ» у ПТНЗ м. Києва / І. М. Савченко // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. – 2013. – № 4. – С. 46-54.

13. Про затвердження форм державної статистичної звітності з питань професійно-технічної освіти та інструкцій щодо їх заповнення [Електронний ресурс] : наказ N 259/364 від 03.08.2000 р. / Держ. ком. статистики, М-во освіти і науки України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0532-00/page2>. – Дата звернення : 24.10.2017 р.

14. Красильникова А. В. Нормативно-правовая база Национальной системы мониторинга качества образования в Украине / А. В. Красильникова // Инклюзивное образование: проблемы и перспективы : сб. науч. тр. Новгородского гос. ун-та им. Я. Мудрого. – Великий Новгород : НовГУ, 2014. – С. 130-135.

15. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании : изд. испр. и доп. / А. Н. Майоров. – М. : Интеллект-Центр, 2005. – 424 с.

References

1. Bondarenko, TS & Ahieieva, OO 2016, 'Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh kvalifikovanykh robotnykiv zaliznychnoho transportu' [Features of the training of future skilled railway transport workers], *Profesiino-tekhnichna osvita*, no. 1, pp. 14-18.

2. Serheieva, LM 2014, 'Tekhnolohiia otsiniuvannia efektyvnosti diialnosti profesiino-tekhnichnoho navchalnoho zakladu', [Technology for assessing the effectiveness of vocational education and training institutions] *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, no. 34, pp. 307-315.

3. Volkova, T, Yahupov, V, Savchenko, I et al. 2011, *Monitorynh rozvytku profesiino-tekhnichnoi osvity*, [Monitoring of the development of vocational education] Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, Kyiv.

4. Byrka, MF 2008, 'Monitorynh yakosti osvity uchniv u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh' [Monitoring the quality of students education in vocational schools], *Vyshcha osvita Ukrainy*, Tematychnyi vypusk Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtratsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru, pp. 19-23.

5. Yazykov, OI 2006, 'Monitorynh yakosti profesiino-tekhnichnoi osvity yak skladova informatsiinoho ta upravlinskoho zabezpechennia systemy PTO' [Monitoring of the quality of vocational education as a component of information and management provision of the PEO system], *Profesiina osvita: teoriia i praktyka*, no. 1, pp. 106-121.

6. Hyrylovska, IV 2015, 'Monitorynh profesiino-tekhnichnoi osvity v suchasnykh umovakh' [Monitoring of vocational education in modern conditions], *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy*, Seriia Profesiina pedahohika, no. 9, pp. 59-64.

7. Hyrylovska, IV 2015, 'Monitorynh yakosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh kvalifikovanykh robotnykiv u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh' [Monitoring of the quality of training of future skilled workers in vocational schools], *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, no. 2, pp. 134-141.

8. Serheieva, L 2017, *Monitorynh profesiinykh dosiahnen vypuskykiv PTNZ*, [Monitoring of professional achievements of graduates of vocational schools] *Shkilnyi svit*, Kyiv.

9. Velychko, N 2011, 'Zbalansuvannia popytu i propozytsii na rynku pratsi u kvalifikovanykh robitnykakh shliakhom monitorynhu pratsevlashtuvannia vypusknnykiv PTNZ' [Balancing demand and supply on the labor market by skilled workers by monitoring the employment of graduates of vocational schools], *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, no. 28, pp. 154-159.

10. Serheieva, L 2013, 'Prohnozuvannia rozvytku rynku pratsi yak instrument dialohu profesiynykh navchalnykh zakladiv iz sotsialnymu partneramy' [Forecasting the development of the labor market as a tool for dialogue between vocational educational institutions and social partners], *Pedahohika i psykholohiia profesiinoy osvity*, no. 6, pp. 235-242.

11. Kubska, LI 2013, 'Stan i perspektyvy vykorystannia informatsiino-komunikatsiynykh tekhnologii v upravlinni PTNZ' [Status and prospects of using information and communication technologies in the management of vocational schools], *Pedahohika i psykholohiia profesiinoy osvity: naukovyi poshuk, problemy, perspektyvy*, Lvivskiy naukovo-praktychnoho tsentr, Lviv, pp. 94-95.

12. Savchenko, IM 2013, 'Informatsiino-analitychna systema PROFTEKh u PTNZ m. Kyieva', *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoy osvity NAPN Ukrainy*, [Information and analytical system "PROFTEH" in the Kiev Polytechnic Institute]no. 4, pp. 46-54.

13. Nachalnyk upravlinnia zmistu profesiino-tekhnichnoy osvity 2000, *Pro zatverdzhennia form derzhavnoi statystychnoi zvitnosti z pytan profesiino-tekhnichnoy osvity ta instruksii shchodo yikh zapovnennia: nakaz N 259/364 vid 03.08.2000 roku*, [On approval of forms of state statistical reporting on vocational education and instructions on their filling] Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy, Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, viewed 24 October 2017, <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0532-00/page2>>.

14. Krasilnikova, AV 2014, 'Normativno-pravovaja baza Nacionalnoj sistemy monitoringa kachestva obrazovaniya v Ukraine' [Regulatory framework of the National system for monitoring the quality of education in Ukraine], *Inkluzivnoe obrazovanie: problemy i perspektyvy*, Novgorodskij gosudarstvennyj universitet imeni Jaroslava Mudrogo, Velikij Novgorod, pp. 130-135.

15. Majorov, AN 2005, *Monitoring v obrazovanii*, [Monitoring in education] Intellekt-Centr, Moskva.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2018р.